

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3575>

CHRISTIANE NORD'UN "TEXT-IN-SITUATION" (DURUM - İÇİNDE - METİN) KAVRAMININ ÇEVİRİBİLİMSELLİĞİ ÜZERİNE BİR DENEME

AN QUESTIONING ON TRANSLATION STUDIES' NOTION ABOUT "TEXT-IN-SITUATION" OF CHRISTIANE NORD

Gül YİĞİT*

Öz

Bilim - kuramsal gereklilikler göz önünde tutulduğunda Çeviribilim olarak adlandırılan araştırma alanında henüz üzerinde ortak kabule varılmış bir araştırma nesnesinin olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra çeviri, bir bilim, dahası: oturmuş bir bilimsel kurumu oluşturulmuş bir *olgu*/nesne konumuna getirilmiş değildir (İşcen, 2002, 19). Çeviri olgusunun¹ göz ardı edilerek uygulamaya yönelik yürütülen çoğu çalışmanın sonucu olarak diğer bilimlerin çeviribilim üzerinde egemenlik talepleri ortaya çıkmıştır (bkz. Zybatow, 2002, 81; İşcen, 2002, 72; Hueber, 1997, 20). Buna bağlı olarak çeviri konulu araştırmalarda ortaya çıkan birçok yaklaşım, *ithal*, somut bir ifadeyle farklı bilimlerden uyarlama kuramların (bkz. Zybatow, 2004) belli başlı özelliklerini ön plana çıkarmış veya bu kuramların tamamını veya bir kısmını alarak bir çeviri kuramı oluşturmaya çalışmışlardır. Alanda yürütülen araştırmaların odağında yer alan *çeviri* kavramı genellikle kendisine etki eden değişkenlerin gölgesinde kalmış, incelenen hep bu değişkenlerin olması Prunč'un da belirttiği gibi çeviribilimin, disiplin içi ve disiplinlerarasılığın farklı işbirliği biçimleriyle karakterize edilmeye başlanmasına neden olmuştur (Prunč, 2011, 343)². James Holmes'un 1972 yılında ortaya attığı *Alan Kuramı* (Field Theory) ile alanın özerk bir disiplin olması ve bütünlüyci bir yaklaşım oluşturulması talebinin üzerinden yıllar geçse de alanda henüz ortak kabul görmüş bütünlüyci bir yaklaşım geliştirilemediği görülmektedir.

Durum bu iken çeviri konulu araştırmalarda karşımıza sık sık çıkan *metin* olgusunun ne denli çeviri odaklı bir bakış açısı ile çeviri konulu araştırmalarda ele alındığının sorgulanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çeviribilimin ihtiyacı olan kendi öz gerçekliği içinde değerlendirilmesi ve alana özgü çeviri odaklı bir bakış açısının geliştirilmesidir. Christiana Nord'un "Text-in-Situation" (durum- içinde- metin) kavramının ne denli çeviri odaklı bir bakış açısı içerdiği, bu bakış açısının içinde ne denli tümelleyici bir çeviri modeli bulunduğu bulgulanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, Metin, Durum, Bağlılık, Durum-İçinde-Metin.

Abstract

In the research area of science of Translation, it is seen that there is no commonly-held research object when the theoretical necessities of science reconsidered. Besides, translation yet is not abstracted enough to be an object, brought to an allover accepted and established scientific determination or definition (İşcen, 2002, 19). As a result of many applicable studies in which translation phenomenon³ is ignored, demand of domain is emerged by other sciences over science of Translation (Zybatow, 2002, 81; İşcen, 2002, 72; Hueber, 1997, 20). Correspondingly, many approaches that have emerged in research on translation have highlighted the main features of "imported", in other words, adaptive theories from different sciences (Zybatow, 2004) or attempted to form a translation the or by taking all or some of features of these theories. The concept of *translation* which is the focus of research conducted in the field, is often overshadowed by the variables affecting it, as Prunč points out, the fact that all of these variables have been happened, it has led to the beginning of characterization of the science of translation, disciplinary and interdisciplinary with different forms of cooperation (Prunč, 2011, 343)⁴. With the *Field Theory* put forward by James Holmes in 1972, it can be seen that even though years have passed since

* Arş. Gör., Mersin Üniversitesi

¹ Çevirinin bir olgu olduğuna dair ilk görüş makine çevirisi fikri ile çevirinin "dilbilimsel" bir fenomen (olgu) olarak bu şekilde nesnelleştirme fikri N.Wiener ve W.Weaver'ın karşılıklı mektuplaşması ile ilk olarak 1948 yılında ileri sürülmüştür (Stolze, 2001, 55).

² Er ist von unterschiedlichen intra-und interdisziplinären Kooperationsformen gekennzeichnet (Prunč, 2011, 343).

³The first view that translation is a phenomenon was first proposed in 1948 by the mutual correspondence of N.Wiener and W. Weaver, with the idea of machine translation and the objectification of translation as a "linguistic phenomenon" (Stolze, 2001, 55).

⁴ Er ist von unterschiedlichen intra-undinterdisziplinären Kooperationsformen gekennzeichnet (Prunč, 2011, 343).

the demand for the field to be a separate discipline and a holistic approach, a jointly accepted holistic approach has not been developed yet.

While in this situation, it is harshly necessary to question how much the *text* phenomenon, which is frequently encountered in translation studies, is considered in a translation-oriented perspective. What the science of translation needs to do is to evaluate it in its own facts and develop by a field-specific translation-oriented perspective. The extension of Christiana Nord's "Text-in-Situation" includes a concrete translation-oriented perspective, which will be discussed in this study.

Keywords: Translation, Text, Situation, Loyalty, Text-in-Situation.

Giriş

"Kaynak metin" ve "erek metin" uzun süre çeviri konulu araştırmaların merkezinde yer almış olan önemli kavram çiftleridir. Bir bilimsel alanın en önemli gerekliliğinin ortak kabuller olduğunu düşünürsek özellikle "kaynak metin" ve "erek metin" kavramları çeviribilim olarak anılan alanda ortak kabul görmüş kavram çiftleri izlenimini vermektedir. Çeviri konulu araştırmalarda birbirinden farklı yaklaşımların ortaya çıkması, metin olgusunun da bu farklı yaklaşımlar çerçevesinde farklı bakış açılarına göre ele alınmasına neden olmuştur. Özellikle dilbilimde yaşanan Edimsel Dönüşüm (Pragmatic Turn) ile birlikte çeviri konulu araştırmalarda gitgide belirginleşen disiplinlerarasılığın çatısı altında bu kavram başka bilimlerin bakış açısı (Hueber, 1997, 20) ile çeviri çalışmalarına entegre edilmeye çalışılmıştır. İçeriksel olarak her bir modelde ve kuramda farklı bir işlev ve içerik ile ele alınan metin kavramı üzerinde ortak bir kabulün oluşmasını engellemiştir. Bu anlamda Christiana Nord'un "Döngüsel Model" adlı çeviri eğitimi modelinde "Text-in-Situation" (durum-içinde-metin) terimini ele almadan önce "metin" olgusunun çeviri konulu araştırmalarda nasıl tezahür ettiği ve her bir model ve kuramda nasıl içeriklendiğinin bulgulanması gerekmektedir.

1. Çeviri Konulu Araştırmalarda Metin Kavramı

Çeviri konulu araştırmaların tarihini ele aldığımızda metin kavramına ilişkin çeviribilim öncesi dönemde yaygın olarak kullanılan bir kavram olmadığını görmekteyiz. Çeviri etkinliği ile ilintili olarak Schleiermacher ve Hieronymus kaynak metin yerine "Kutsal Orijinal-das heilige Original", "erek metin" yerine "Vorlage" (örnek) kavramlarını kullanmışlardır (Çelik, 2005, 15). 1950'li yıllardan itibaren bilimsel bir kimlik kazanmaya başlayan çeviribilimin ilk önceleri dizgesel dilbilimin (Systemlinguistik) ve filolojinin bir alt alanı olarak araştırılmış (Hönig, 1995, 7; Stolze, 1994, 54-55), 1960'lı yıllara gelindiğinde ise çeviribilim artık özerk bir bilim dalı olma yolunda adını duyurmaya başlamıştır⁵. Özellikle 1970'li yıllarda dilbilimde yaşanan Edimsel Dönüşümün⁶ de etkisiyle dizgesel dilbilim'in ve filoloji'nin çeviri olgusunu açıklama konusunda yetersiz olduğu anlaşılmış (Hönig, 1995, 7; Nord, 1995, 1; Toury, 1995, 2) bu da çeviriye yönelik bilimsellik talepli çalışmaların farklı araştırma ilgilerine evrilmesine neden olmuştur. Dilbilimde yaşanan dönüşüm ile birlikte çeviri olgusunu açıklama konusunda sadece dilsel yapıların birbiri ile karşılaştırılmasının yeterli olmayacağına anlaşılmasıyla, belli bir içeriği ve etkiyi ileten metinlerin çevirisinin önemi artmıştır (bkz. Stolze, 2008, 87; Hermanns, 1985, 10; Wilss, 1977, 10). Neubert, dilbilimsel çalışmaların kısıtlı bakış açısından daha geniş spektrumlu metinbilimsel bir açığa doğru genişlemesinden bahsederek, metnin iletişimsel bir olgu olarak çeviride durumsallığa bağlı bir değişim içinde olduğunu (Schäffner, 2000, 206)⁷ ve metnin çeviri odaklı bakış açısına göre bütünsel bir olgu olarak (Übersetzungseinheit) ele alınması gerekliliğinden bahseder (Schäffner, 2000, 205)⁸. Çeviri konulu araştırmalarda yaşanan bu dönüşüm sonrası metin kavramının ele alınış şeklinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu dönüşüm sonrası araştırma geleneğinin de anlaşılması gerekmektedir. Bu anlamda Hönig, yaşanan dönüşümün çeviri konulu araştırmalara yansımaları şu şekilde dile getirmiştir;

⁵ "Toward a Science of Translating" (Çevirinin bilimine doğru) (Nida, 1964) isimli eseri ile yeni bir bilim dalının doğuşuna ilişkin sinyallerini vermiştir.

⁶Başlarda dilbilimin bir alt alanı olarak incelenen çeviribilim, dilbilimde ortaya çıkan dönüşümlerle birlikte incelenmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşından sonra Chomsky, "Transformational Generative Grammar" (1955), John Searle tarafından "Speech-Act" (Söz-Eylem) teorisinin 1969 yılında geliştirilmesi ileride dilin sosyal ve iletişimsel boyutunun araştırılmasına neden olacak ve dilbilimde yaşanan Edimsel Dönüşüm'ün en önemli etki (impulse) gücünü oluşturacaktı (bkz. Snell-Hornby, 2006, 37; Avcı, 2018, 83). Bu ve benzeri bakış açılarıyla modern dilbilim'in kurucusu olarak anılan Saussure'un "langue ve parole", yani dili söz eylem olarak değil de langue, yani dili bir sistem olarak ele alan (bkz. Saussure, 1998, 44) yapısalcı bakış açısına karşın, dilin işlevsel özelliğini (Pragmalinguistik) ön plana çıkarmıştır. Snell-Hornby, bu gelişmeyi dilsel göstergelerin ötesinde dili durum içinde ele alan önemli bir gelişme olarak tanımlar (Snell-Hornby, 2009, 44). Dilbilimde yaşanan bu dönüşüm Snell-Hornby'nin tabiriyle dilin sosyal ve iletişimsel boyutunu ön plana çıkaracak ve metindilbilimin oluşmasına neden olacaktı (Snell-Hornby, 2006, 37).

⁷So betont er, dass es sich beim Übersetzen immer um eine Veränderung hinsichtlich der Situationalität handelt ("displaced situationality") (Schäffner, 2000, 206).

⁸ Neubert hat immer darauf hingewiesen, dass der Text selbst als Übersetzungseinheit zu verstehen ist, und nicht Wörter, Phrasen oder syntaktische Strukturen (Schäffner, 2000, 205).

“Çeviri” olgusunun dizgesel dilbilimin ve filolojinin sınırlarından ayrılarak incelenmeye başlanması çeviribilimin özerk bir bilim dalı olması yolunda önemli bir adımdır, fakat alanda yaşanan bu dönüşüm çeviri olgusuna ilişkin araştırma ilgisinin sürekli olarak başka bilimlerin araştırma ilgisine kaymasına neden olmuştur” (Hönig, 1995, 7)⁹.

Başka bilimlerin araştırma ilgisi çerçevesinde araştırılan çeviri olgusu bu bilimlerin aksiyonları arasında araştırılması asıl araştırılması gereken çeviri olgusunun göz ardı edilmesine neden olmuş, diyesi “çeviri” olgusu bu araştırmalar içinde kaybolmuştur. Hâlbuki araştırma biçiminin başka bilimlerin çerçevesinde değil, çeviri gerçekliği içinde başka bilimlerin araştırma unsurlarının araştırılması olması söz konusu olmalıdır (bkz. Nord, 1995, 1).

2. Çeviribilimsel Modellerde “Metin” Kavramının Anlamları

Metin kavramı çeviri konulu araştırmalarda uzun süre önemli bir araştırma ilgisi olarak karşımıza çıkmış (Hönig, 1995, 7), fakat bu kavram başka bilimlerin kavram ve kuramları ile çeviri konulu araştırmalara entegre edilmeye çalışılmıştır. Metin kavramının bilim-kuramsal anlamda gelişim yolculuğu çevri odaklı olarak anılan metin araştırmalarına yansımından dolayı bu kavramın gelişim sürecine değinmek ortaya çıkan çeviri araştırmalarını anlamak ve bu araştırmalardaki sorunları anlamak açısından yararlı olacaktır.

Tarihsel olarak 1960’lı yıllarda başlayan metindilbilimsel araştırmalar (bkz. Harweg, 1968; Isenberg, 1968; Steinitz, 1968; Dressler, 1973) ilk olarak yapısal dilbilim ve üretici dönüşümsel dilbilimin (Transformational Grammer) temellerine dayalı olarak ortaya çıkmıştır (Brinker, 1992, 12). Şimdiye kadar metindilbiliminde metin kavramına ilişkin sayısız tanım yapılmış olsa da bu kavrama ilişkin ortak kabul görmüş tek bir tanım bulunmamaktadır (Brinker, 1992, 12). Genel olarak metin kavramı dilsel birimleri cümle düzeyinde parçalara ayırma ve sınıflandırma üzerine yoğunlaşan yapısal (Brinker, 1992, 13) bakış açısına göre, genellikle birden fazla cümle içeren, yazılı olarak kurgulanmış bir bütün olarak tanımlanmıştır (bkz. Brinker, 1992, 12; Ermert, 2010, 19¹⁰; Harweg, 1968¹¹; Gansel ve Jürgens, 2007, 12)¹². 1970’lerin ikinci yarısına gelindiğinde ise dilbilimde yaşanan Edimsel Dönüşüm’ün etkisine bağlı olarak metinbilimsel araştırmalar¹³ iletişimsel bir bakış açısı ile ele alınmaya başlanmıştır. Özellikle edimsel (Söz Eylem Kuramı) bir bakış açısı ile metinlerin birbirine bağlı cümleler olarak değil, aksine (*kompleks*) dilsel bir eylem olarak araştırılmaya başlandığı görülmektedir (Brinker, 1992, 15). Bu anlamda Schmitt metin kavramını şu şekilde tanımlamaktadır;

“Bir metin, alıcı için bilinen iletişimsel işlevi yerine getiren ve içeriksel ve işlevsel olarak kapalı bir bütün oluşturan sözlü ve / veya sözlü olmayan işaretlerin konusal ve / veya işlevsel yönelimli, konusal bir komplekstir” (Schmitt, 1999, 147)¹⁴.

Bu tanıma göre metin dilden daha büyük bir yapı olarak görülmeyle birlikte, metnin oluşumunda durumsal unsurların göz ardı edilemeyeceği anlaşılmış, metnin salt sistem dilbilimi ile tanımlanamayacağı, aksine “Text-in-Funktion” durum içinde metin olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir (Schmidt, 1972’den akt. Göpferisch, 1999, 61; Weinrich, 1976’dan akt. Göpferisch, 1999, 61). Bu anlamda metin kavramına ilişkin genel kabul gören görüş metnin tanım unsurları gereği işlevselci bir bakış açısına göre tematik yönelim, niyet, bilinen iletişimsel işlev, bağlam ve kapalılık özelliği olarak belirginlik kazanmaktadır (Göpferisch, 1995’den akt. Göpferisch, 1999, 61)¹⁵.

3. Çeviribilim İçinde Metin Kavramı

⁹ In den letzten zwanzig Jahren hat sich die Übersetzungswissenschaft als eigenständige Disziplin etabliert. Sie hat sich von der Systemlinguistik und den Philologien emanzipiert; sie integriert zunehmend wissenschaftliche Erkenntnisse aus anderen Wissenschaftsbereichen (Hönig, 1995, 7).

¹⁰ Text ist eine schriftliche sprachliche Äußerung, die mehrere Sätze umfasst (Ermert, 2010, 19).

¹¹ Text als "ein durch ununterbrochene pronominale Verkettung konstituiertes Nacheinander sprachlicher Einheiten" (Harweg, 1968’den akt. Gansel, 2007, 37).

¹² Texte werden als eine Formal abgrenzbare Art der Äußerung wahrgenommen, die mehr als einen Satz umfasst, also eine Folge von Sätzen mit inhaltlichem Zusammenhang. Das gesamte Gebilde Text stellt ein relativ abgeschlossenes Ganzes dar und ist schriftlich fixiert (Gansel ve Jürgens, 2007, 12).

¹³ Metindilbilim kavramı, metin’le ilgili araştırmaların dilbilim etkisinde kaldığı sürece kullanılmıştır; zamanla, metinle ilgili araştırmalar özerkleşme eğilimi pekiştikçe metinbilim adını almaya başlamıştır (bkz. İşcen, 2017).

¹⁴ Ein Text ist ein thematisch und/oder funktional orientierter, kohärenter Komplex aus verbalen und/oder nonverbalen Zeichen, der eine für den Adressaten erkennbare kommunikative Funktion erfüllt und eine inhaltlich und funktional abgeschlossene Einheit bildet (Schmitt, 1999, 147).

¹⁵ Ein Text ist ein thematisch und/oder funktional orientierter, kohärenter sprachlicher oder sprachlich-figürlicher Komplex, der mit einer bestimmten Intention, der Kommunikationsabsicht, geschaffen wurde, eine erkennbare kommunikative Funktion ersten oder zweiten Ranges erfüllt und eine inhaltlich und funktional abgeschlossene Einheit bildet (Göpferisch, 1995’den akt. Göpferisch, 1999, 61).

Metin analizine ilişkin çeviri odaklı yaklaşım talebinin 1970'li yıllardan başlayarak günümüze değin savunulan bir talep olduğu bilirse de (bkz. Nord, 1995, 1; Wilss, 1977; Reiss, 1969/1976; Koller, 1979; Neubert, 1969), 1960'lı yıllarda metin analizine ilişkin çeviri stratejileri geliştirme adına metinlerin türlerine göre metindilbilimsel ölçütler alınarak sınıflandırıldığı görülmektedir (örn. Jumpelt, 1961; Mounin, 1968; Nida, 1964; Irmen, 1967; Neubert, 1970). "Metin" kavramına ilişkin yukarıda anılan araştırma ilgileri çeviri konulu araştırmalara da yansımış, Nord'un deyimiyle çeviribilim öncelikle sözcük- ve cümle dilbiliminden dönüşümsel dilbilime daha sonra metindilbilimine ve ardından metin teorilerine kaymıştır (Nord, 1999, 59). Çeviri konulu araştırmaların başka bilimlerin yönelimleri doğrultusunda geliştiği göz önüne alındığında "metin" kavramının ele alınış şekline paralel olarak "kaynak metin" ve "erek metin" kavram çiftlerinin tanımında da çeşitlilik görülmektedir. Modern çeviri çalışmalarında dahi günümüzde bu kavram çiftlerine ilişkin henüz ortak bir kabulün olmadığından yakınılmaktadır (Nord, 1999, 141). Metinlerin dilden daha üst bir yapıda olması, bu yapıların çevrilmesinde belirli yöntemleri ve bakış açılarını da ayrıca zorunlu kılmış, bu durum ise anılan kavramların çeviri konulu araştırmalarda ele alınış şekli itibarıyla ortaya atılan her bir yeni yönelimde farklı içeriklendirilmesine neden olmuştur (Neubert, 1970; Reiss, 1971; Nord, 1995; Nida /Taber, 1964; Wilss, 1977; Koller, 1979; Arbogast, 1998). Bu gelişime paralel olarak bu kavramlar arasında öngörülen eşdeğerlik talepleri de farklı şekillerde içeriklendirilmiştir (Nida, 1964; Kade, 1968; Neubert, 1970; Reiss, 1977; House, 1977; Koller, 1979; Vermeer/Reiss, 1983)¹⁶. Snell-Hornby, eşdeğerlik kavramına ilişkin getirilen çeşitli tanımlamaların bu kavrama ilişkin belirsizliği ortadan kaldırmadığını, aksine yeni bir sorunsala neden olduğunu belirtmiştir (Snell-Hornby, 1994, 16). Zira eşdeğerlik talebi doğrultusunda yapılan metin analizleri ve çeviri prosedürleri metinlerin sadece iki yapı arasında denkliliğini ölçme adına çeviri etkinliğine etki eden diğer unsurların göz ardı edilmesine ve çeviri etkinliğine etki eden diğer unsurların gelişigüzel ele alınmasına neden olmuştur.

Metinde var olan dilsel kodlarının çözümlenerek, bilginin aynen korunabileceği iddiası ile erek dilde yeniden kod değişimi (code-switching) anlayışıyla metin oluşturulabileceği görüşüne (bkz. Kade, 1968, 199; Jäger, 1975; Wilss, 1977, 62) dayalı olarak, kaynak dilsel metin ve erek dilsel metin olarak içeriklendirilen kaynak metin ve erek metin kavram çiftleri (Kade, 1980; Stolze, 2001, 56-57; Catford, 1965, 20¹⁷; Vernay, 1974; Neubert, 1970) çıkış dili metni (Wilss, 1977, 10; Koller, 1979) olarak başkalaşmış ve en nihayetinde bu kavram çiftleri "çıkış dili metninden" "çıkış metnine" (KM) yani "kaynak metne", "hedef dil metninden", "hedef metnine", yani "erek metine" (EM) dönüşmüştür (Reiss, 1993, 9). Çeviri konulu birçok yönelimde bu iki kavram çiftine yönelik tanımlamalar dizgeli bir araştırma yöntemi ile değil aksine çeviri eylemine dayalı araştırmalarda metin analizlerinin nasıl olması gerektiğinden yola çıkılarak yapılmasından dolayı çeviri odaklı metin araştırmasının önemini geç anlaşılmasına neden olduğu belirtilmektedir (Wilss, 1977, 29).

1970'li yılların ikinci yarısında iletişim odaklı metindilbilimin gelişimine paralel olarak (Brinker, 1992, 15) "code-switching" anlayışı ile metin oluşturulabileceği görüşüne göre yapılan çevirilerde bilgi kaybının ortaya çıkabileceğinden dolayı çevirinin süreç olarak algılandığı durumlarda metin unsurlarının birebir aktarılmasının mümkün olmayacağı birçok kuramcı tarafından eleştirilmeye başlanmıştır (Wilss, 1977, 65-67; Reiss, 1976/1993). Söz konusu kuramcılardan Reiss 1971 yılında çeviride ilk kez işlevsel yönelimin olması bahsiyle (Reiss, 1971/1986, 93 vd.) ve Bühler'in "Organon Model"inden hareketle oluşturduğu metin tipolojisi için iletişim kuramsal modelin en uygun olduğunu savunur (Reiss, 1993, 137). Reiss metinleri türlerine göre ayırmaz, zira metin türlerinin¹⁸ sayısız olacağından dolayı genel bir çeviri metodunun oluşturulamayacağını belirterek metin tipolojisini çeviri odaklı metin araştırmalarında esas alır (Reiss, 1993, 5-6). Reiss'ın bu bakış açısına karşıt olarak Koller 1979 yılında çeviri odaklı metin analizinin kaynak metne göre¹⁹ yapılması gerektiğini öngörerek kaynak metni çeviri şartlarından bağımsız bir nesne

¹⁶ Bkz. Nida "Dynamic equivalence", Koller denotative, konnotative, textnormative, pragmatische und formale Äquivalenz, Reiss "Intensionsädaquate", Neubert "textbezogener Äquivalenz", House eşdeğerliğin "Dimension of language user" (geographical origin, social class, time) ve "Dimension of language use (medium, participation, social role relationship, social attitude, province) şeklinde ikiye ayırdığı kategorilere göre erek metnin kaynak metnin profili ile bağlantılandırılması ile ölçülmesi gerektiğini savunur (House, 1997, 39).

¹⁷ The theory of translation is concerned with a certain type of relation between languages and is consequently a branch of Comparative Linguistics. (...) Translation may be defined as follows: the replacement of textual material in one language (SL) by equivalent textual material in another language (TL) (Catford, 1965, 20).

¹⁸ Neubert'in çeviri odaklı metin analizi metinleri türlerine göre sınıflandırma ve bu metinlerin çevrilebilirlik esasına dayanmaktadır. Reiss'ın metin tipolojisi ise metin türlerini daha üst bir bakış sunan metinleri işlevlerine göre sınıflandırma esasına dayanmaktadır (Reiss, 1976/1993).

¹⁹ Koller, bu görüşünü aynı kitabın 1992 yılı basımında esnetir ve kaynak metnin iki yönlü bağımlılığından söz eder (Alıcı tarafın iletişimsel işlevi) (Koller, 1992, 191).

olarak ele alır (Nord, 1999, 141)²⁰. Koller'in tamamen dilbilimsel bakış açısına karşın Reiss'in çeviride metnin işlevselliği ön plana çıkardığı görülür ve Reiss metinlerin alımlayıcı kitle üzerinde birçok unsurun etkili olduğundan dolayı çevirinin iletişimsel, psikolojik, etnolojik vb. bilimlerin aksiyomlarını içeren bir işleme gereksinim duyduğunu belirterek disiplinlerarasılığa dikkati çeker (Reiss, 1976/1993, 37). Metnin bilimsel anlamda gelişmesine koşturarak Stolze, metinsellik özelliklerine göre yapılan modelleri "Karşılaştırma Modeli" (Koschmieder, 1965, 104) ve Kade (1968, 203) 'Kodlar Ötesi Modeli, Koller (1992, 229) "potansiyel eşdeğerlik ilişkileri", Nida "Bireşimler Modeli" (Nida/Taber, 1963, 32), Reiß "metin tipleri" (1976, 20) modeli "Çevirinin Etmenler Modeli" (Reiß/Vermeer, 1984, 148) ya da Nord "Çeviri Sürecinin Döngüsel Model"i (Nord, 1991, 39) için her birinde araştırma nesnesi farklı olan kaynak metnin ve erek metnin yer aldığı iki boyutlu modeller olarak tarihsel gelişimlerine göre ele alır (Stolze, 2003, 29)²¹.

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren metin dışı faktörlerin ve çeviride durumsallığın öneminin belirginleşmeye (Reiss, 1976; Wilss, 1977; House, 1977; Neubert, 1977) başlamasıyla birlikte, çeviribilimin dilbilimden bağımsız bir alan olma çabası sonucu disiplinlerarasılık, alanda görünür olmaya başlamış ve belirgin olarak 1980'li (Toury, 1980) yıllarda disiplinlerarasılığın izleri çeviri konulu araştırmalarda görülmeye başlanmıştır (bkz. Wilss, 2000, 265; Snell-Hornby, 1986, 12; Toury, 1980; Neubert, 1984). Dilbilimden kopma çabası ile metindilbilimsel araştırmalara kayan çeviribilim özerklik talebi ile metindilbilim sınırları içinde dilbilimsel araştırmalarda olduğu gibi bir alt disiplin olarak görülmesine karşıt olarak yapısalci yaklaşımlardan işlevselci çeviri kuramlarına (Vermeer/Reiss, 1984, Holz-Mänttari, 1984; Toury, 1980/1986; Nord, 1988), yorumbilimsel (Stolze, 1986) ve bilişsel yaklaşımlara (Hönig/Kussmaul, 1982; Krings, 1986) kaymıştır. Çeviribilimin kendi kendini tanımlama yönelimi sırasında disiplinlerarasılığın bir çıkış noktası olarak kullanılmasıyla birlikte çeviri konulu araştırmalar yapan birçok araştırmacı kimi zaman çevirinin *çok boyutlu* bir bakış açısı gerektirdiği, içerdiği boyutlar nedeni ile başka bilimlerle doğal bir ilişki içinde olduğu şeklinde görüşlerini dile getirmişlerdir (bkz. Snell-Hornby, 1986, 12). Yalnız çeviribilimde anılan bu çok boyutluluk durumu başka bilimlerin kavram ve kuramlarının keyfi bir *ithal* (bkz. Zybatow, 2002, 81; İşcen, 2006, 14) anlayışı ile gözlem olmaksızın birçok kuram ve modele entegre edilmesi ile tezahür etmiştir. Alanın ortak bir araştırma nesnesinin olmamasının yanı sıra alanda anılan birçok yaklaşımın bilim-kuramsal gereklilikleri göz ardı ederek uygulamaya dönük yaklaşımlar üretme çabası (Siever, 2015, 2), alanda gitgide belirginleşmeye başlayan bu disiplinlerarası etkinin hızla yayılmasına neden olmuştur. Bu anlamda çeviri konulu araştırmalar felsefe, biyoloji, fizik, kimya, psikoloji, matematik ve biçimsel mantık gibi bilimlerin modellerinin, kuramlarının, yöntemlerinin ve sorun çözme yaklaşımlarının edilgen bir alıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır (Hueber, 1997, 20).

Alanda araştırmaların odağında yer alan *çeviri* kavramı genellikle kendisine etki eden değişkenlerin gölgesinde kalmış, incelenen bu değişkenler veya İşcen'in (2002) tabiriyle *alt etmenler* olmuştur. Alana *çok boyutlu* ve kaotik bir özellik katan bu durum çeviribilimin bilim-kuramsal anlamda gelişmesini ertelemiş (Zybatow, 2013, 283), diyese çeviri ile ilgili her türlü çalışmayı *disiplinlerarası* bir kıskaca yöneltmiştir (İşcen, 2002, 35). Bu durumun bir sonucu olarak alanda var olan sıkıntıyı çözme adına ortaya atılan her bir çeviri kuramı birbirinden kopuk bir özellik sergilemesinin yanı sıra, hep yeniden başa dönülmüş, diğer disiplinlerin etkisi altında her bir kavram ve kuram farklı bir işlev ile ilişkilendirilmiştir. Alanda var olan bu gelenek ise hep yeniden başa dönerek yeni kuramlar oluşturma çabasına dönüşmüş ve sürekli yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu hep yeniden başa dönme konusunu Zybatow, yeniden bisikletin icat edilmeye çalışılmasına benzetmiştir (Zybatow, 2002, 81). Bunun yanı sıra İşcen, çalışmasında bu durumun "kuram enflasyonuna" neden olduğundan bahsederken (İşcen, 2005, 55-56) Snell-Hornby'nin tabiriyle çeviribilim olarak anılan alan gerçekten çok geniş (wahrhaft ein weites Feld) bir alan görünümündedir, hatta alan o kadar geniş bir özellik sergilemektedir ki alan da çalışanlar dahi artık yapılan çalışmalarını takip etmekte zorlanmaktadır (Snell - Hornby, 1999, önsöz). Alanda dışarıdan ithal edilen kavram ve kuramlarla bir çeviribilim yaratma düşüncesinin hakim olması (bkz. Schäffner, 2000; Zybatow, 2002; İşcen, 2006, 14) ve bu da yetmezmiş gibi bu kavramların ve kuramların içeriği sorgulanmaksızın,

²⁰ Koller'in metnin anlamına odaklanılması gerektiğine ilişkin kriteri (1979, 213); Kaynak metin, kaynak -metin göndericisinin ve kaynak metin alıcısının "dünyasını" ifade ediyor ise (metinde ifade edilmeyen ortak değerlerden dolayı) bu dünyaya ilişkin bilgilerin önceden kabul edildiği varsayılır. Öte yandan kaynak metin, kaynak metin alıcısına aşına olmayan, hedef dil alıcısının "dünyasına" atıfta bulunuyorsa tercüman, hedef dil alıcısına "yabancı" olan bilgileri dile getirmeyi göz önünde bulundurmaldır. Eğer hem kaynak dil alıcısına hem de erek dil alıcısına aşına bir "dünya" söz konusu olduğu durumda çeviri sürecinde bir sıkıntı olmaz (Nord, 1995, 112).

²¹ "Vom tertium comparationis (Koschmieder, 1965, 104) und dem Transkodierungsmodell Kades (1968, 203) über die "potentiellen Äquivalenzbeziehungen" bei Koller (1992, 229), Nidas Synthesenschema (Nida/Taber, 1963, 32), Reiß' übersetzungsorientierte "Texttypen" (1976, 20) bis hin zum "Faktorenmodell der Translation"(Reiß/Vermeer, 1984,148) oder dem "Zirkelschema des Translationsprozesses" (Nord, 1991, 39) finden sich zweidimensionale Modelle mit Kästchen für den Ausgangstext und für den Zieltext, indem jeweils ein objektiverer Gegenstandsbereich beschrieben wird" (Stolze, 2003, 29).

kuram oluşturma çabası bilim-kuramsal anlamda alanda koordinatsız (İşcen, 2002 2005; 2006) çalışmaların oluşmasına neden olmuştur (Zybatow, 2002, 81)²². Alanın bu denli dağınık olması İşcen'in tabiriyle kuramsal ve edimsel boyutları ile bir bağdaşıksızlık, daha doğrusu orantısızlık ilişkisi içindedir (İşcen, 2002, 28). Bu durum en çok "alanın hem disiplinlerarası" (Snell-Hornby, 1999; Stolze, 2003, 13) hem de özerk bir alan olarak tanımlanması şeklinde kendini duyumsatmaktadır. Alanda var olan bu ikilemsel söylemler alanın ne denli bir çıkmaz içinde olduğunu göstermektedir.

4. Çeviri Konulu Araştırmalarda İşlevselci Yaklaşımlar

İşlevselci kuramsallaşma olarak kendini alanda duyumsatan ve somutlaşan çalışmalara genel bir bakışla şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır; Çeviribilimin 1980'lerde "disiplinlerarası" bir alan olarak tanımlanmaya başlanması ile birlikte (Snell - Hornby, 1986, 12) çeviribilimin özerk bir bilim dalı olduğu yönünde tartışmalar da alanda kendini duyumsatmaya başlamış, bu dönemin en belirgin özelliği erek kültürün uzlaşım sal durumlarına uygun bir erek metin üretmek olmuştur (Schäffner, 2000, 208). Bu yaklaşım çeviri konulu araştırmalarda "İşlevselci yaklaşımlar" olarak anılmaktadır. Bu durumun etkisi ile birlikte çeviri olgusuna "kullanımsal bir değer" atfedilmiş ve çeviri olgusu bir "amaç" yani bir "Skopos" a hizmet etme yaklaşımı ile açıklanmaya çalışılmıştır (Çelik, 2005, 180-187). İşlevselci yaklaşımlar kendi içinde "amaç" odaklı (Vermeer/Reiss, 1984; Mänttari, 1984) ve "betimleyici çeviri çalışmaları" (Tourey, 1980; 1995; Even-Zohar, 1978; 1987) olarak ikiye ayrılmış, bu yaklaşımların ortaya çıkması ile birlikte metin kavramı da çeviri konulu araştırmalarda ele alınmış şekli itibari ile değişime uğramıştır. Örneğin Reiss/Vermeer metin yerine "bilgi sunumu" (Informationsangebot) (Vermeer/Reiss, 1991) kavramını kullanır ve metni alıcı kitle için işveren tarafından çevirmene bir dizi talimatlar doğrultusunda kaynak kültürde bilgi toplayarak alıcı kitle için yeni bir bilgi önerisi hazırlaması olarak tanımlarlar (Vermeer/Reiss, 1991, 19)²³.

Holz-Mänttari, Vermeer gibi yapı kavramını yok sayan Holz-Mänttari "bilgi sunumu" kavramı yerine *ileti taşıyıcısı* ve *ihtiyaç duyan* kişi "Bedarfsträger" kavramlarını kullanır (Holz-Mänttari, 1994, 350). İşlevselci yaklaşımların temsilcilerinden Itamar Even-Zohar ve Tourey, metin kavramını yok saymamakla birlikte metinleri erek dizge içinde çeviri normları çerçevesinde betimlerler (bkz. Tourey, 1995; Zohar, 2008). Anılan işlevselci kuramlar arasındaki bu denli belirgin farklılıklardan da anlaşılacağı üzere, işlevselci olarak anılan bu çalışmalar bilimselliğin öngördüğü şeklin aksine koordinatsız, subordinatlar yığılması (bkz. İşcen, 2002, 115) olarak tezahür etmiştir. Bu ve benzeri çevri konulu kuramlar genel bir çeviri kuramı oluşturma iddiası ile ortaya çıkmış olsa da tüm yapılan çalışmaları kapsayıcılıktan uzak *kısmi kuramlar* olarak karşımıza çıkmaktadır (Stolze, 2001, 166-167)²⁴. Kendini işlevselci yaklaşımların içinde konumlandıran Nord (1978; 1988; 1995) ise şimdiye kadar yapılan bu çalışmaları kapsayıcı ve çeviri odaklı bir bakış açısı ile yeniden yorumlama gayreti içinde olmuştur. Nord'un 1988 yılında yayımladığı "Döngüsel Modeli" 80'li yıllarda süregelen ve derinleşen özerklik talebinin ortaya çıktığı ve işlevselci yaklaşımların yoğun olduğu bir dönemde ortaya çıktığından dolayı "işlevselci çeviri yaklaşımları" çatısı altında anılmaktadır. Fakat "Skopos" kuramında var olan *serbestlik* (Çelik, 2005, 187) Nord'un "Döngüsel Model"i kapsamında keyfiliğin ortadan kalkması ve daha önce yapılan çalışmaların dizgeli bir sistem içinde düzenlenmesi yönünden - işlevselci yaklaşımların biraz daha ötesinde yer almaktadır (bkz. Çelik, 2005, 187).

5. Christiana Nord'un "Durum İçinde Metin" (Text-in-Situation) Kavramı

Metin kavramı somut ve en uygun araştırma hedefi olarak (Kalverkämper, 1999, 66) çeviri konulu araştırmalarda bir araştırma unsuru olarak karşımıza çıksa da İşcen'in de andığı üzere çeviri sadece salt metinsel bir aktarım değil, aksine *uygulama düzleminde dil, metin, kültür ve iletişimdir. Bunların sadece birinden ibaret olmamakla birlikte her bir durumda, bu etmenlerin bir öncelik sırası ve oranı söz konusudur* (İşcen, 2010, 11). Zira çevirinin salt metinsel bir aktarım olarak görülmesi demek araştırmaların sürekli uygulama ve alanda

²² Nicht ironisch, sondern völlig ernst, möchte ich am Ende meines Beitrages darauf verweisen, dass angesichts der erfreulichen Vielfalt an translatologischen Entwürfen – jedoch bei zunehmender Vorliebe für translatologischen Relativismus bis Irrationalismus - eine wissenschaftstheoretische und methodologische Diskussion innerhalb der Translationswissenschaft dringend Not tut (Zybatow, 2002, 81). Ayrıca İşcen 2002 yılında yayımladığı Çevrim Kuramı isimli kitabında aynı sorunsala değiniyor (bkz. İşcen, 2002). Bu dönemde çeviri konulu araştırmalarda bilim kuramsal gerekliliğin ve tartışmasının 2000'li yıllarda ortaya çıktığı görülmektedir.

²³ "Ein Text ist sozusagen ein Informationsangebot an einen Rezipienten seitens eines Produzenten. (Die Art des Angebots hängt von den situationellen Umständen ab, wie soeben dargelegt wurde). Der Translator formuliert einen Zieltext, der als Text somit ebenfalls ein Informationsangebot an einen Rezipienten ist. Ein Translat ist somit als Informationsangebot bestimmter Sorte über ein Informationsangebot darstellbar" (Vermeer & Reiß, 1991, 19).

²⁴ Tatsächlich wurden in den meisten Übersetzungstheorien bisher einer oder mehrere der vorgenannten Teilaspekte abgehandelt. Dabei erhoben diese Theorien oft implizit den Anspruch, eine "allgemeine Übersetzungstheorie" darzustellen; bei genauerem Hinsehen zeigte sich jedoch immer wieder nur eine Teiltheorie. Eine Zusammenschau der verschiedenen Teilbereiche würde daher diese unbefriedigende Situation aufheben und die zwecklose Suche nach der 'allgemeinen Übersetzungstheorie' erübrigen (Stolze, 2001, 166-167).

ne şekilde tezahür ettiği belirsiz olan disiplinlerarasılığın²⁵ içinde çeviribiliminin yolunu kaybetmesi anlamına gelmektedir. Metin kavramına ilişkin 1980'li dönemlerde farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlardan bazıları metin kavramını yok saymış, bazı yaklaşımlarda bu kavram önemli bir araştırma ilgisi olarak ele alınmaya devam edilmiştir.

Kalverkämper, çevirinin uygulamaya yönelik özelliğine bağlı olarak iletişimselliğin unsurlarının çeviribilime entegrasyon sonuçlarından dolayı, çeviribilim kendisine dahil olan altı disiplin alanı ile - felsefeden kültür bilimine kadar - bu bilimlere içine alan bir disiplin olarak ele alınabilir (bkz. Kalverkämper, 1999, 69)²⁶. Kalverkämper, bu nedenle çeviribilimin kaçınılmaz olarak "metinden sosyal durumları ve kültürü" içine alan kapsamının olduğundan bahseder (Kalverkämper, 1999, 60, 70) ve en nihayetinde çeviribilimin kapsamının *dil-metin-durum-kültür* olduğunu söyler (Kalverkämper, 1999, 69). Çeviribiliminin araştırma konusunun ise iletişim durumunda ve kültürel şartlara bağlı *işlev içinde metin* olarak tanımlanmaktadır²⁷. Fakat çeviriye ilişkin bu bakış açısı diğer disiplinlerin envanterlerinin çeviri konulu araştırmalarda ne şekilde ele alınması gerektiğine dair bir bakış açısı sunmamaktadır. Durum içinde metinlerin çeviri konulu araştırmalarda diğer disiplinlerle nasıl bir ilişki içinde olması gerektiği önem kazanmaktadır. Bu ilişkinin belirlenebilmesi için alanda ortak kabul görmüş araştırma nesnesinin olması ve buna bağlı olarak daha önce yapılmış çalışmaları kapsayıcı, genel bir çeviri kuramının oluşturulması gerekmektedir. Nord'un "*Text-in-Situation*" (durum içinde metin) kavramı ile çeviri konulu araştırmalarda uzun zamandır süregelen tartışmaları daha dizgeli bir biçimde açıklama konusuna katkı sunabilecek bir yaklaşım sunar, durum ve metin arasındaki ilişkiye yönelik farklı görüşler olduğunu belirterek (bkz. Nord, 1995, 28) daha toparlayıcı bir yaklaşım çabası ile çeviriye şu şekilde tanımlanmaktadır;

"Çeviri, erek metnin (erek amaç) talep edilen ya da amaçlanan işleve göre mevcut bir kaynak metne farklı özellikte bir bağlılık içerisinde olan işleve uygun bir erek metnin üretimidir. Çeviri ile, onsuz, mevcut dil ve kültür engellerinden dolayı oluşamayacak iletişimsel bir eylem olanaklı kılınmaktadır"²⁸ (Nord, 1995, 31; çev. Sevil Çelik)²⁹.

Nord'un oluşturulacak "çeviri model"inin diller üstü ve çevirmenin yeterlilik derecesinden bağımsız (Nord, 1995, 1-2), daha önce yapılan çalışmaları yok saymayan, tüm dillerde geçerli olan³⁰, genel bir "çeviri kuramı" için zemin hazırlama çabası içinde olduğu görülmektedir.

Nord her ne kadar metin kavramını ve dolayısı ile eşdeğerliği çalışmasına işlevselci yaklaşımlardan farklı olarak çeviri modeline dahil etse de çeviri odaklı metin çözümlemesinin edebiyat biliminde olduğu gibi anlama ve yorumlama olarak ve metnin yapılarının çözümlenerek değil de daha ziyade metnin içinde bulunduğu *sistem ve normlara* göre çeviri odaklı kararları etkileyecek farklı bir bakış açısı ile yapılması gerektiğini belirtir ve böylece yapısalcılığa da bir eleştiri getirerek yapısalcı anlayıştan ayrılmış olur (bkz. Nord, 1995, 1). Nord, metin kavramını Beaugrande/ Dressler 'in geliştirmiş olduğu metinsellik kriterlerinden (özellikle "bağlaşıklık" ve "bağlam" kavramları önemlidir)³¹ yola çıkarak metni iletişim enstrümanı olarak tanımlar (bkz. Nord, 1995, 14), edimbilim (Pragmatik) ve edimdilbilim (Pragmalinguistik) dallarının temellerini de esas alır. (Nord, 1995, 14). Nord, Dressler/Beaugrande'nin metinsellik kavramını ödünçlemiş olsa da metni farklı bir bakış açısı ile değerlendirir³². Bu bakış açısı metnin eylemsel özelliği ile açıklanır. Nord, her ne kadar metni Schmidt'in "durum - içinde - metin" kavramına atıfta bulunarak ele alsada Nord'a göre metin içi unsurlar da önemlidir, fakat metin içi unsurlar metin dışı unsurlar durumsal

²⁵ Çeviri konulu araştırmalarda "disiplinlerarasılık" kavramının doğru anlaşılmadığı ve bu kavramın alanda doğru anlaşılması gerekliliği birçok kişi tarafından belirtilmektedir (Wilss, 2000, 265; Zybato, 2002, 81, 84; Siever, 2010, 13; Kaiser-Cooke, 2000, 68).

²⁶ Den dafür notwendigen Zusammenhalt vermittelt die Translationswissenschaft. Ihr Selbstverständnis, ihr Anspruch, ihr Leistungsvermögen, ihre tagtägliche Bewährung in der Praxis ermöglichen es, dass sie ihre kommunikative als Integrationsergebnis aus sechs beteiligten Disziplinen (Bereich)en - von der Philologie bis zur Kulturwissenschaft - ansehen kann und dementsprechend auch behandelt (Kalverkämper, 1999, 69).

²⁷ Ihre Dimension ist die "Sprache - in - Texten - in - Situationen - in - Kultur". Ihr Gegenstand sind die "Texte - im (Kommunikations-)Situation(en) - und - Funktion(en) - Kultur(Bedingungen)" (Kalverkämper, 1999, 70).

²⁸ Nord burada aslında çeviride değişmezlik beklentisi ile değişkenliğe yani "Çevrim Kuramı"na ilişkin bir görüş belirttiğine dikkat çekmek gerekir.

²⁹ Translation ist die Produktion eines funktionsgerechten Zieltexes in einer je nach der angestrebten oder geforderten Funktion des Zieltexes (Translatkopos) unterschiedlich spezifizierten Anbindung an einen vorhandenen Ausgangstext. Durch die Translation wird eine kommunikative Handlung möglich, die ohne sie aufgrund vorhandener Sprach- und Kulturbarrieren nicht zustande gekommen wäre (Nord, 1995, 31).

³⁰ Translatorische Universalien (bkz. Nord, 1995, 2).

³¹ Durum içinde metin kavramını açıklamak için Dressler/Beaugrande'nin "bağlam" (Kohärenz) kavramı önem taşımaktadır.

³² Burada eylem odaklı metinsellikten bahsedilmektedir. Bu nedenle metindilbilimin ortaya koyduğu metinsellik kriterleri arka planda tutulmaktadır, çünkü bunlar sadece yapısal niteliklerdir. Metinler salt metindilbilimsel kriterlere göre değerlendirilseydi metin olmadıkları söylenirdi. Fakat metindilbilimsel kriterlere göre metin olmadığı tespit edilen "şeylerin" bazı durumlarda metin niteliği kazandığı görülmektedir. Örneğin bir tiyatro oyununda anlamsal tutarlılığı olmayan bir metin seyircilerde belli bir etki uyandırmak amacıyla kullanılabilir (bkz. Nord, 1995, 14).

koşullara göre ilişkilendiriliş şekline göre anlam kazanmaktadır (Nord, 1995, 15). Schmidt'e göre ise metin her zaman metindir (Nord, 1995, 15). Nord, çevirinin belli bir iletişim durumunda ve kaynak metin ve erek metin olarak adlandırdığı birimlerle gerçekleştiğini belirse de (Nord, 1995, 13). Metin kavramını şimdiye kadar yapılan çalışmalardan farklı bir bağlam içinde çeviri odaklı bir bakış açısı ile yorumlama gayreti içindedir. Nord, çeviriyi belli bir iletişim durumunda gerçekleştiğini belirtse de Nord'un çalışmasında andığı iletişimsel durum bilinen iletişimsel durumdan farklıdır. Nord'a göre kaynak metnin göndereni veya üreticisi tarafından üretilen metin çeviri söz konusu olduğunda bilinen iletişim durumları ile erek alıcı tarafından alınmaz, erek alıcı, işveren (Initiator) ve çevirmenin iletişim durumuna belli koşullarda katılması sonucu oluşan iletiyi alımlar (Nord, 1995, 13). Bu açıdan bakıldığında söz konusu model içinde "bağlam" kavramının önem kazandığı görülmektedir. Nord'un iletişim anlayışında bağlam önem kazanmaktadır. Bağlam kavramının önemine biraz daha yakından bakmak gerekirse öncelikle tanımına bakmak gerekir. Vardar tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır;

Bağlam (Alm. *Kontext*, Fr. *contexte*, İng. *context*) " Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce ya da sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü (*İç bağlam*, *dil içi bağlam* da denir.) 2. Anlam: Duruma, konuşucu ve dinleyicinin dil dışı toplumsal, ekinel, ruhsal nitelikli deneyim ve bilgilerine ilişkin verilerin tümü. (*Dış bağlam*, *dil dışı bağlam* da denir) (Vardar, 2002, 31).

"Bağlam"ın özelliklerine göre şu saptama yapılabilir; belli bir bağlam içinde değerlendirilen bir ifade veya metin kendi taşıdığı özellikler dışında bağlamsal özelliklere bağlı olarak farklı bir nitelik kazanmaktadır.

Metnin bağlamsal özelliği metne eylemsellik özelliği katmıştır. Nord, metni *belli bir durum* içerisinde belli bir *eylemsellik* kavramı (zielgerichtete Handlung, amaç, hedef odaklı eylem) çerçevesinde ele alır. Bu durumda iletişim aracı, iletişimin amaçlanan amacını yerine getirme işlevine sahip olan, uygun bir ortam aracılığıyla iletilen metindir. (bkz. Nord, 1995, 14). Dolayısıyla, metinselliğin yalnızca dilsel bir söylem yapısının bir özelliği olarak değil, iletişimsel kullanımının bir özelliği olarak anlaşılması gerekir; çeviri ile ilgili bir metinsel analizin temel alınacağı metin kavramı, metnin hem yapısal hem de pragmatik-durumsal yönlerini kapsamalıdır. Bununla birlikte, bu bir "ekleme" olarak (Schmidt, 1976'dan akt. Nord, 1995, 15) değil, iki alanın karşılıklı bağımlılığı anlamında anlaşılmalıdır. Nord'a göre metin türleri sadece işlev içinde metin, metin içi unsurlara dayanıyor ise incelenmesi gerekir, özellikle söz konusu edebi metinler olduğunda metin içi unsurlar çeviri stratejisi belirleme adına önemlidir (Nord, 1995, 22). Çeviri olgusu söz konusu olduğunda işlev, yani durum içindeki metnin dil dışı gerçekliği ve metnin üslubu çevirmen için önemlidir (bkz. Nord, 1995, 16)³³. Diğer disiplinlerin görüşlerini çeviri odaklı bir bakış açısı ile ele almaya çalışan Nord, çeviri odaklı metni şu şekilde tanımlamaktadır;

"Metin, sözel ve sözel olmayan araçların bir araya gelmesi ile gerçekleştirilen iletişimsel bir eylemdir" (Nord, 1995, 17)³⁴.

Nord, kaynak metin çözümlemesi için diğer bilimlere referans aldığını belirtse de bu bilimlere karşı mesafeli durur. "Metin çözümleme yönteminin" çeviri süreci modeli ile entegre edilmeli (Nord, 1995, 1), diğer bilimlerin envanterleri bir araç olarak kullanılmalıdır. Özellikle kaynak metin çözümlemesinde Nord'un kullandığı "Lasswell formülü" çeviri odaklı metin çözümlemesinde farklı bir içerikle kullanılmaktadır. Nord çeviri odaklı metin analizinde Lasswell formülünü şu şekilde yorumlar;

"Kim iletir
Niçin
Kime
Hangi araçlarla
Nerede
Ne zaman
Neden
Metin

³³ Kapsamlı ve eşit olarak ölçülerde değerlendirme adına bir analiz modeli oluşturabilmek için ayrıntılı olarak metin içi ve metin dışı faktörler ile çevrilecek metnin "kültür içi işlevi" belirlenir. İhtiyaç duyulan hedef metnin "kültür içi işlevi ile karşılaştırıldığında ilgili metnin çevirisi için "korunacak" veya "düzenlenecek" metin unsurları izole edilip tanımlanabilir " (Nord, 1995, 24). Durch ein erschöpfendes, textinterne und textexterne Faktoren gleichermaßen berücksichtigendes Analysemodell ist die "Funktion-in-Kultur" eines zu übersetzenden Textes festzustellen. Durch den Vergleich mit der "Funktion-in-Kultur" des benötigten Zieltexes können die für eine Übersetzung des betreffenden Textes zu "bewahrenden" bzw. zu "bearbeitenden" Textelemente isoliert und beschrieben werden" (Nord, 1995, 24).

³⁴ "Der Text ist eine kommunikative Handlung, die durch eine Kombination aus verbalen und nonverbalen Mitteln realisiert werden kann" (Nord, 1995, 17).

Hangi işleyle?

Neyle ilgili
söyler

ne

ne değil

Hangi sırayla

Hangi dilsel olmayan öğelerin kullanımıyla

Hangi sözcüklerle

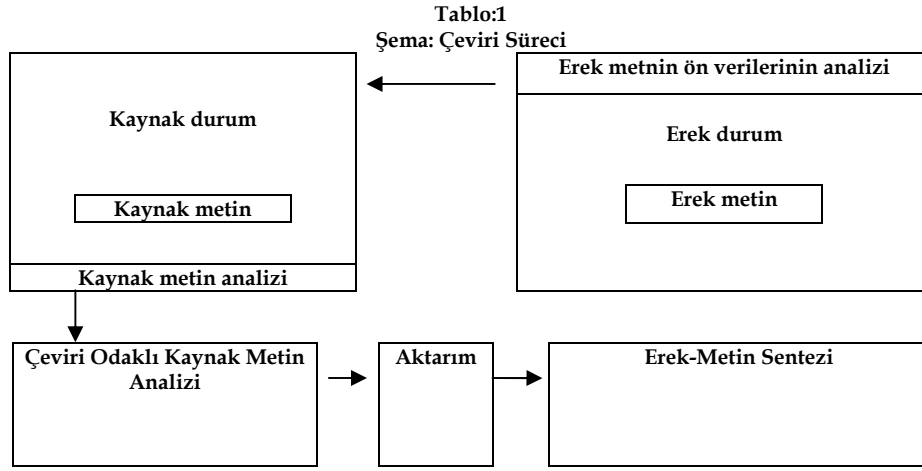
Hangi tümcelerle

Hangi vurguyla

Hangi etkiyle?" (Nord, 1995, 41)³⁵

"Kim niçin kime hangi kanal üzerinden ne zaman neden bir metni hangi işleyle aktarmalı" (Çelik, 2005, 192).

Nord, Lasswell formülünü çeviri odaklı bir bakış açısı ile "döngüsel modele" entegre etmesini daha iyi anlayabilmek için "Döngüsel Model'in şemasında ayrıntılı olarak şu şekilde gösterilebilir;

(Nord, 1995, 38)

Nord'un modeli bu anlamda durağan değil çeviri ile alakalı olarak birçok etmeni döngüsel bir akışta birleştiren bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Nord, analiz sürecinde modeli şu şekilde açıklamaktadır;

"Bununla birlikte çevirinin "çeviri odaklı" olması, yalnızca "durum - içinde- kaynak metin" analizine (geriye dönük) yönelik değil, aynı zamanda (ön görülebilir olarak) "durum- içinde - erek metin" analizine de hizmet eder. Bu nedenle kaynak metin analizinin her sonucu doğrudan oluşturulacak erek metnin ön verileri doğrultusunda karşılaştırılır. Ancak bu şekilde kaynak metnin çeviri sürecinde ne türde ve ne ölçüde "işlenmesi" gerektiği denetlenir" (Nord, 1995, 267)³⁶.

³⁵ Wer übermittelt wozu

wem

über welches Medium

wo

wann

warum

einen Text

mit welcher Funktion?

Worüber

sagt er

was

(was nicht)

in welcher Reihenfolge

unter Einsatz welcher nonverbalen Elemente

in welchen Worten

in was für Sätzen

in welchem Ton

mit welcher Wirkung? (Nord, 1995, 41).

³⁶ "Übersetzungsrelevant" wird das Verfahren jedoch auch dadurch, dass es nicht nur (retrospektiv) zur Analyse des AT-in-Situation, sondern auch (prospektiv) zur Analyse des ZT-in-Situation dient. Daher wird jedes Ergebnis der AT-Analyse unmittelbar in Kontrast gesetzt zur ZT- Vorgabe. Nur so kann geprüft werden, ob und, wenn ja, in welchem Maße und in welcher Weise ein AT bei der Translation "bearbeitet" werden muss (Nord, 1995, 267).

“Döngüsel Şema” da kaynak metin çözümlemesi erek metnin iletişim durumuna bağlı olsa da çeviri sürecini başlatan işverendir (Initiator), daha somut bir ifade ile işveren her zaman çeviride hedef metnin amacını tek başına belirleyemez, bir uzmanın görüşlerine ihtiyaç duyar (Nord, 1995, 9). Çeviriyi başlatan işveren olsa da tüm sorumluluk çevirmene aittir (Nord, 1995, 10). Bu durumda çeviri süreci çevirmenin desteği ile birlikte işveren tarafından “Skopos” a (amaca/işleve) uygunluk göz önüne alınarak belirlenir. Kaynak metne ilişkin analiz mümkün olduğunca detaylı olarak tercüman tarafından yapılır. Bundan sonra, tercüman durum içindeki kaynak metni, içinde bulunan çeviri materyali ile ilgili olarak analiz eder. “Çeviri odaklı kaynak metin” unsurları çevirmen tarafından ayrıştırılır. Çevirmen Skopos'a göre kaynak metni hedef kültüre aktarır ve hedef durumdaki hedef metnin özelliklerine karşılık gelen ve işlevsel olan bir hedef metin üretir (Nord, 1995, 39)³⁷.

Bu genel veriler şu tabloyu göstermektedir: Nord’un “Döngüsel Model” in de “Skopos” ta var olan görüşe göre çeviriyi erek durum başlatır. Çeviri süreci anılan modele göre bir iletişim aracı olarak kullanılacak olan “erek metnin” amaçlanan bir iletişim durumu çerçevesinde amaca uygun olan unsurlarının çözümlenmesi ile başlamaktadır (Nord, 1995, 37). Burada kaynak metin çözümlemesi “erek metnin” oluşumuna hizmet etmek üzere daha çok edimsel olarak kültürlerarası bir iletişim amacı doğrultusunda formüle edilmektedir. Çevirmen kaynak metnin alıcılarından ziyade çeviri metnin alıcılarına odaklanması gerekmekte, alıcının sosyo-kültürel alt alanını ve beklentilerini bilmesi gerekmektedir (Nord, 1995, 10). Nord, hedef metnin alılmayıncılarını “Skopos’un bir alt unsuru” (Untermenge des Skopos) ele almaktadır (Nord, 1995, 10). Nord’un “Lasswell Formül” ünü “kim niçin kime hangi kanal üzerinden ne zaman neden bir metni hangi işleyle aktarmalı” şeklinde yeniden yorumlaması ile metnin çeviri odaklı bir bakış açısı ile “durum-içinde-metin” şeklinde ilişkilendirmesi çevirinin çok boyutlu olarak anılan tüm etmenlerini dizgeli bir şekilde yorumladığına işaret etmektedir. Nord, işveren ve çevirmenin iletiyi çeviri bağlamında yukarıda anılan koşullara göre ilettiğini, bu nedenle çevirinin bilinen iletişim durumlarından ayrıldığını belirtmektedir (Nord, 1995, 13). O halde Nord’un modelinde iletişim, dil, çeviri ve durumsallık unsurları bir arada keyfi değil çeviri odaklı bir bakış açısı ile yorumlanmaktadır. Nord’un modelinin döngüsel olması ise bilinen çeviri yaklaşımlarında kaynak metinden bir erek metin yaratma, veya kaynak metni yok sayan yaklaşımlarda doğrudan beklentilere göre erek metin yaratma anlayışından farklı olarak durum içinde erek metnin çözümlenmesi ve daha sonra kaynak metin çözümlemesi yapılarak bir erek metin bireşimi/sentezi oluşturulması esasına göre bir döngüyü içinde barındırır (Çelik, 2005, 200-201)

Nord’un çeviri amaçlı metin çözümlemesine göre metin, metinsellik özelliklerini çevirinin durumsal koşullarına bağlı olarak veriler bütünü özelliği kazanmasından dolayı yitirmekte, bu anlamda Nord’un metinsellik anlayışı bilinen metinbiliminden ayrılmakta, metne artık Nord tarafından çeviri odaklı³⁸ bir değer atfedilmektedir. Nord’un “Döngüsel-Model” ine göre iletişimbilimin, dilbilimin, metinbilimin kuram ve yöntemleri faydalı kılınmaya çalışılmıştır.

6. NORD VE ÇEVİRİDE BAĞLILIK BEKLENTİSİ

Nord’un döngüsel modelinde öne çıkan en temel unsur “metin”, “durum” ve “işleve uygunluk” arasındaki ilişkidir. Bu ilişki ise Nord’a göre keyfi bir düzen içinde gerçekleşmez. Nord’un “Döngüsel Model” inde beliren bu unsurlar arasındaki tümel ilişkiyi düzenleyen kilit kavram ise “bağlılıktır”. Çeviri sürecinde metnin Nord’un “Skopos” anlayışı ve “Döngüsel Modeli” doğrultusunda bir işleme tabi tutulması söz konusudur. Bu işlemde geçirilmesi (Bearbeitung) süreci ise “koruma” ve “değiştirme” şeklinde iki ayrı işlem seçeneğini içinde barındırmaktadır (bkz. Nord, 1995, 33). Nord’un “bağlılık/sadakət” anlayışı, “Döngüsel Model” de yer alan unsurlar arasındaki tümel ilişkinin belli bir düzen içinde gerçekleşmesini sağlayan en önemli unsurdur (bkz. Nord, 1995 32- 33). “Bağlılık/sadakət” unsuru çerçevesinde döngüsel bir işleme tabi tutulan “kaynak-durumsal-metin” ve “erek-durumsal-metin” arasında karşılıklı bir bağlılık (Loyalität) söz konusudur. Nord’un çeviribilim açısından “bağlılık” kavramını kullanması keyfi değil aksine alanda var olan eşdeğerliğe ilişkin getirilen belirsiz tanımlamaları ortadan kaldırmaya yönelik önemli bir adımdır. Nord, bu belirsizliğe ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir;

“Çeviri ve eşdeğerlik kavramları arasındaki çok fazla görünür olmayan bu eşitlik durumu görünen o ki çeviride sadakət ya da özgürlük üzerine sonu gelmeyen tartışmaların bizi kesinlikle hiçbir yere

³⁷ Der Vorgang beginnt bei der Festlegung des Skopos (Z-Situation und Zieltextfunktion) durch den Initiator, eventuell unterstützt vom Translator, und der Analyse der betreffenden Angaben, die möglichst detailliert sein sollen, durch den Translator. Danach analysiert der Translator den AT-in-Situation in Bezug auf das darin enthaltene Translationsmaterial. Er isoliert die übersetzungsrelevanten AT-Elemente, transferiert sie gemäß dem Skopos in die Z-Kultur und produziert einen ZT, der in der Z-Situation den Zieltextvorgaben entspricht und damit funktionsgerecht ist (Nord, 1995, 39).

³⁸ Bu bütünlüyci yaklaşımın çeviribilimsel alanın işleyişine önemli bir katkı olarak anlaşılması gerektiği belirtilmelidir, bu anlamda İşcen’in çalışmasının da bu görüşe uygun olarak çeviri kuramsal bir model sunduğu belirtilir (bkz. İşcen, 2002).

götürmediği gerçeğinin sorumlusudur, çıkan sonuç şudur ki fazla yüksek düzeyde sadakat veya serbest çeviri, eşdeğerliliği sağlamamaktadır" (Nord, 1995, 25)³⁹.

Nord, yukarıdaki ifadede dile getirdiği görüşünden dolayı çeviride eşdeğerlik ve sadakat kavramını kullanmaktan çekinir, zira her iki kavram çeviri olgusunu kısıtlayan ve çeviri olgusuna tümel bir bakış açısı ile yaklaşmayı engelleyen iki kavram olarak görür. Nord, bu nedenle "Döngüsel Model"inde andığımız tüm unsurları ve bu unsurlar arasındaki ilişki ve işlemleri "bağlılık" (Loyalität) olarak adlandırmaktadır (Nord, 1995, 32; Çelik, 2005, 206). Nord, metin aktarımına süreç başlamadan bir değer atfettiğinden çevirmen davranışını kısıtlamaktadır. Çevirmen "koruma" ve "değiştirme" işlemlerini yürütürken hem kaynak metne hem de erek metne karşı sorumludur. Çevirmenin davranışı "kaynak metnin" kaynak durumunda nasıl alımlandığı (Nord, 1995, 8), işverenin çeviri metinden ne beklediği (Nord, 1995, 11) ve çeviri metnin alımlayıcılarına odaklanması bakımından (Nord, 1995, 10) kısıtlanmaktadır. Özellikle altını çizmek gerekir ki çevirmen kaynak metne bağlı değildir, çevirmen "durum - içinde -kaynak metne" bağlıdır (Nord, 1995, 32). Çevirmenin bağlı olması gereken durum işleve uygunluk ile denetlenir. İşleve uygunluk çerçevesinde çevirmen erek metnin ön verilerine dayanarak kaynak durumsal metinde neleri bırakıp neleri çevireceğine karar vermektedir (Nord, 1995, 32)⁴⁰. "Bağlılık" , "işleve uygunluluk" çerçevesinde Nord'un "Döngüsel Modeli"ndeki akışkanlığı kontrol eden ve düzenleyen bir anahtar görevindedir.

Sonuç

Nord'un "Döngüsel - Modeli" birçok çeviri odaklı çalışma yapan araştırmacılar tarafından çeviribilimi açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir (Tourey, 1995; Horn-Helf, 1999; İşcen, 2002; Çelik, 2005). İşcen, Nord'un "Döngüsel Modeli"ni çeviribilimin bir bilim dalı olarak görme eğilimli çalışmalar arasında en gelişkin "kuram" olarak tanımlar (bkz. İşcen, 2002, 51) ve ayrıca "Döngüsel Şema" da çeviribilimsel bir kuramsallaşma yönünde çok önemli ve bir dipnot boyutunu aşan değerde ipuçları söz konusu olduğunu belirtir (İşcen, 2002, 33, 109).

Nord'un "Durum-İçinde-Metin" kavramını şimdiye kadar yapılan çeviri konulu araştırmalar arasında değerlendirmemiz gerekirse Nord'un alana özgü bir terminoloji kazandırması açısından önemli bir kazanım olduğunu söyleyebiliriz. Nord'un modelinde andığımız üzere diğer çeviri kuramlarında olduğu gibi başka bilimlerin envanterlerini ödünçlenmemiş, aksine çeviri odaklı bir bakış açısı ile alana özgü bir terminoloji oluşturma kaygısı içinde kullanılmıştır. Çeviribilim açısından önemli olan bu yeni bakış açısı, şimdiye kadarki bakış açılarından farklı olarak kaynak ve metne durumsallık ve çeviribilimsellik koşullarına göre yeni bir değer katmaktadır. Metin, çeviri odaklı bir bakış açısı ile değerlendirilerek yapısal bir biçim olmaktan çıkarak bir durum etmeni içinde işlerlik kazanmıştır (Çelik, 2005, 188). Bu durum etmeni ise çeviri eylemi koşullarına bağlı ortaya çıkan bir etmen olarak metnibilimsel yaklaşımlarda anılan durum etmeninden farklılaşarak yeni bir değer kazanmıştır. "Durum - içinde - metin" kavramının çeviri odaklı bir bakış açısıyla çeviribilimi bağlamında kuramsallık oluşmasına katkı sağlayacak bir açılım olarak değerlendirildiği görülmektedir (Çelik, 2005, 188).

Çeviri olgusu doğası gereği *kompleks* ve *çok boyutlu*⁴¹ olarak tanımlandığı (bkz. Stolze, 2003, 12; Zybatow, 2002, 57-58; Snell-Hornby, 1986, 12) halde, çeviri konulu araştırmalarda tekil etmenlerin (Teilaspektualität) ön plana çıktığı görülmektedir (Stolze, 2001)⁴². İşcen'in de andığı üzere çeviri sadece salt metinsel veya dilsel bir aktarım değil, aksine *uygulama düzleminde dil, metin, kültür ve iletişimdir*. Bunların *sadece birinden ibaret olmamakla birlikte her bir durumda, bu etmenlerin öncelik sırası ve oranı söz konusudur* (İşcen, 2010, 11). Nord'un yaklaşımı bu dört unsuru, kendi modelinde tümelleyici bir bakış açısı ve sistematik bir düzen içinde ele alınması açısından çok önemli bir ilerleme olarak değerlendirilebilir. Bu şekilde alanın *kompleks*, yani *çok boyutlu* yapısı birçok etmenin modele çeviri odaklı bir bakış açısı ile kısacası

³⁹ Diese mehr oder weniger unreflektierte Gleichsetzung von Übersetzung und Äquivalenz scheint mir dafür verantwortlich zu sein, dass sich die Diskussionen um Treue und Freiheit beim Übersetzen ständig im Kreise drehen, weil die Grenze zwischen "Treue" und "sklavischer Treue" (vgl. Senn, 1986, 55, am Bsp. der Homer-Übersetzung) auf der einen und "Freiheit" und "Freiheitsmißbrauch" (d.h. Adaptation oder Bearbeitung oder "gar" Nachdichtung) auf der anderen Seite dadurch gezogen wird, dass bei dem jeweils "zu" hohen Grad von Treue bzw. Freiheit keine Äquivalenz mehr gegeben sei (Nord, 1995, 25).

⁴⁰ İşcen'in 2002 yılında yayımladığı "Çevrim Kuramı"nda bunu çevrimleşme işlemi ile açıklamaktadır kısacası: bir metin (sabit) belli bir çeviri odaklı duruma indirgenmektedir, kısacası değişkenleştirilmektedir, yani "durum içinde metin" halini almaktadır (bkz. İşcen, 2002).

⁴¹ Kompleks kavramı için Timuchin etimolojik olarak şu tanımlı yapmaktadır; Birçok ögesi olan. Birbirine bağlanmış değişik öğelerden oluşan. Değişik türden öğelerle kurulmuş olan (Timuchin, 2004, 309) anlamına gelmektedir. Burada kastedilen bir düzen içinde tüm unsurların tümel bir bakış açısı ile sistemsal olarak açıklanabilmesidir. Çeviri eyleminden yola çıkılarak çeviri kavramının açıklanması ise dağınık bir görünümüdür. Bu durumda yapılan birçok çalışmanın *kompleks* özelliği göstermediğini aksine dağınık bir özellik gösterdiğini ifade etmemiz gerekmektedir.

⁴² "Skopos" kuramı "Speech-Act" (Söz-Eylem) teorisine dayanılarak geliştirilmiş bir çeviri kuramıdır. Bu kurama göre her eylem belli bir durumda gerçekleşir. "Skopos" teorisi bu anlamda çeviri odaklı bir kuram değil çeviri araştırmalarının dışında bir yaklaşım özelliği sergilemektedir (İşcen, 2006, 2).

çeviri gerçekliğine uygun bir düzenlilik içinde entegre edilmesi ile karşılık bulmaktadır. Nord'un bakış açısına göre "bağlılık" bir eşdeğerlik kıstası olarak değil, "Döngüsel Model" de yer alan tüm etmenlerin belli bir akışkanlık, diyesi sistematik bir düzen doğrultusunda işlerliğini sağlayan bir anahtar/kontrol mekanizması işlevi görmektedir.

Bu veriler ışığında değerlendirildiğinde Nord'un "Durum-içinde-Metin" anlayışı çeviribilimine özgü bir bakış açısı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Avcı, Nilay (2018). Edimsel Dönüşümün "Disiplinlerarasılık" Etkisiyle Çeviribilimsel Araştırmalara Yansımaları. *Akademik-Der: Tarih, Eğitim, Bilim ve Kültür Dergisi*, S. 2(1), s. 77-92.
- Brinker, Klaus (1992). *Linguistische Textanalyse: eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden (Grundlagen der Germanistik)*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Catford, John C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics*. London: Oxford University Press.
- Çelik, Sevil (2005). *Bilim-Kuramsal Açından Çeviribilimde Kavram Sorunu-Kaynak Metin (KM) ve Ere Metin (EM) Kavram Çifti Açısından Bir Gerekçelendirme Denemesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Mersin.
- Ermert, Karl (2010). *Briefsorten: Untersuchungen zu Theorie und Empirie der Textklassifikation*. Tübingen: De Gruyter.
- Even-Zohar, Itamar (2008). *Yazınsal Çoğul Dizge içinde Çeviri Yazının Durumu*. (Çev: Saliha Paker) Çeviri Seçkisi II (2.Baskı). Derleyen: Mehmet Rifat. İstanbul: Sel yayıncılık.
- Hermanns, Theo (1985). *Die Manipulation of Literature*. New York: Routledge Revivals.
- House, Juliana (1997). *Translaion Quality Assesment. A model revisited*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Hönig, G. Hans (1995). *Konstruktives Übersetzen*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Hueber, Dieter (1997). *Mögliche Welten für die Übersetzungswissenschaft. Überlegungen zur Paradigmengeschichte der Translation*.
- Horst Drescher (Dü) içinde, *Transfer: übersetzen - Dolmetschen- Interkulturalität; 50 Jahre Fachbereich Angewandte Sprach- und Kulturwissenschaft der Johannes Gutenberg- Universität Mainz in Gernersheim* (S.18-34). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Gansel, Christina L.&Jürgens, Frank (2007). *Textlinguistik und Textgrammatik: eine Einführung*. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht.
- Göpferich, Susanne (1999). *Text, Textsorte, Texttyp*. Mary Snell-Hornby; Hans G.Hönig / Paul Kußmaul; Peter A. Schmitt (Dü) içinde, *Handbuch Translation* (S. 61-64). Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- İşcen, İsmail (2002). *Çevrim Kuramı - Çeviribilim'in Temelleri Üzerine*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İşcen, İsmail (2005). *Problembezeichnung und Problemerklebnis. -Gedanken zum problematischen Selbstverständnis einer Übersetzungswissenschaft. Im Linguistik-online: 23.02.2005. s.51 - 66*.
- İşcen, İsmail (2006). *Wissenschaftstheorie und Gegenstandsorientiertheit Studie zu dem Problem der Ü-wissenschaftlichen Gegenstandsbestimmung. Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, S. 23, s.23-36.
- İşcen, İsmail (2010). *Çeviribilim içinde Söylem ve Çeviribilimsel Gerçeklik. Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, S.10, s. 1-15.
- Kade, Otto (1968). *Kommunikationswissenschaftliche Probleme der Translation*. W. Wilss (Dü) içinde, *Übersetzungswissenschaft* (s. 199-218). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Kaiser -Cooke, Michael (2000). *Theory in Practice: Translation as Trans-disciplinary Action*. Mira Kadric v.d. (Dü) içinde, *Translationswissenschaft: Festschrift für Mary Snell-Hornby zum 60. Geburtstag* (S.67-80). Tübingen: Stauffenburg.
- Kalverkämper, Hartwig (1999). *Translationswissenschaft als integrative Disziplin*. Heidrun Gerzymisch -Arbogast v.d.(Dü) içinde, *Wege der Übersetzungs- und Dolmetschforschung (Jahrbuch Übersetzen und Dolmetschen; Bd.1. 1999)* (S.55-57). Tübingen: Narr.
- Mänttari, Justa Holz (1994). *Translatorisches Handeln*. Mary Snell-Hornby (Dü) içinde, *Übersetzungswissenschaft, eine Neuorientierung* (S.348-375).Tübingen: Basel; Francke.
- Neubert, Albrecht (1970). *Invarianz und Transferbarkeit Modellierung des Translationsprozess*. Prof. Dr. sc. A. Neubert und Prof. Dr. O. Kade (Dü) içinde, *Neue Beiträge zu Grundfragen der Übersetzungswissenschaft* (S.13-16). Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.
- Nida, Eugene & Taber, R. Charles (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Netherlands: Leiden, E. J. Brill.
- Nord, Christiane (1995). *Textanalyse und Übersetzen*. 3. Aufl. (1. Aufl. 1988) Heidelberg: Julius Groos Verlag Tübingen.
- Nord, Christiane (1999). *Textlinguistik*. Mary Snell-Hornby; Hans G.Hönig / Paul Kußmaul; Peter A. Schmitt (Dü) içinde, *Handbuch Translation* (S. 59-61).Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Prunč, Erich (2011). *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft*. Berlin: Frank & Time.
- Reiß, Katharina (1986). *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. München: Max Hueber.
- Reiß, Katharina (1993). *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Heideberg: Julius Groos Verlag Heidelberg.
- Reiß, Katharina& Vermeer, J. Hans (1991). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Salevsky, Heidemarie (2009). *Aspekte der Translation*. Frankfurt Am Main: Peter Lang.
- Saussure, Ferdinand de (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çev: Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.
- Schäffner, Christina (2000). *Kontinuität und Erneuerung*. Peter A. Schmitt (Dü) içinde, *Paradigmenwechsel in der Translation: Festschrift für Albrecht Neubert zum 70. Geburtstag* (S.205-217). Tübingen: Stauffenburg
- Schmitt, Peter. A (1999). *Defekte im Ausgangstext*. Mary Snell-Hornby; Hans G.Hönig / Paul Kußmaul; Peter A. Schmitt (Dü) içinde, *Handbuch Translation* (S.147-151). Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Siever, Holger (2010). *Übersetzen und Interpretation: die Herausbildung der Übersetzungswissenschaft als eigenständige wissenschaftliche Disziplin im deutschen Sprachraum von 1960 bis 2000*.Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Siever, Holger (2015). *Übersetzungswissenschaft: Eine Einführung*. Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Snell-Hornby, Mary (1986). *The Turns of Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Snell-Hornby, Mary (1994). *Übersetzungswissenschaft, eine Neuorientierung*.Tübingen: Francke.
- Snell-Hornby, Mary&Hönig, Hans G.& Kußmaul, Paul&Schmitt, Peter. A.(1999). *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Snell-Hornby, Mary (2006). *The Turns of Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company
- Snell-Hornby, MARY (2009). *What's in a Turn? On Fits, Starts and Writhings in Recent Translation Studies. Taylor&Francis Online* S.2(1), s. 41-51.

- Stolze, Radegundis (1994). *Übersetzungstheorien. Eine Einführung*. Tübingen:Günter Narr Verlag.
- Stolze, Radegundis (2001). *Übersetzungstheorien. Eine Einführung*.(3.,aktualisierte Aufl.) - Tübingen: Narr.
- Stolze, Radegundis (2003). *Hermeneutik und Translation*. Tübingen: Günter Narr Tübingen Verlag.
- Stolze, Radegundis(2008). *Übersetzungstheorien - Eine Einführung*.(5.Auflage). Tübingen: Günter Narr Verlag.
- Timuçin, Afsar (2004). *Komplex. Felsefe Sözlüğü* (c.1 ss.309-310). İstanbul: B ulut Yayınları.
- Toury, Gideon (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Toury, Gideon (2012). *Descriptive Translation Studies and Beyond*, (2. revize edilmiş b.) Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins B.V.
- Vardar, Berke (2002). *Bağlam. Açıklamalı Dilbilim Sözlüğü*.(c.1,ss.31.). İstanbul: Multilingual.
- Wilss, Wolfram (1977). *Übersetzungswissenschaft, Probleme und Methoden*. Stuttgart: Ernst Klett.
- Wilss, Wolfram (2000). Interdisziplinarität: ein neues übersetzungswissenschaftliches Paradigma? Peter A. Schmitt (Dü) içinde, *Paradigmenwechsel in der Translation: Festschrift für Albrecht Neubert zum 70. Geburtstag* (S.265-279). Tübingen: Stauffenburg
- Zybatow, Lew N. (2002). Sprache- Kultur - Translation oder Wieso hat Translation etwas mit Sprache zu tun? Lew N.Zybatow (Dü) içinde, *Translation zwischen Theorie und Praxis (Innsbrucker Ringvorlesungen zur Translationswissenschaft* (S. 57-87). Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien: Peter Lang.
- Zybatow, Lew N. (2013). Auf der Suche nach Translationstheorie(n): Zwischenbilanz und Standortbestimmung der Translationswissenschaft. F. Grucza (Dü) içinde, *Vielheit und Einheit der Germanistik weltweit (Akten des XII. Internationalen Germanistenkongresses Warschau 2010*. (S. 283 - 293). Frankfurt am Main: Peter Lang.